

Székelly Árpád rajza.

NATIONAL COMPETITION 1898.

Az 1898-ik évi angol nemzeti verseny pályanyertes műveinek kiállítása az iparművészeti múzeumban.

Most, hogy ígéretemet beváltandó, a fennebbi kiállítás ismertetéséhez fogok, veszem csak észre, mekkora nehézségekkel jár utolsónak írni oly tárgyról, melylyel a szakközlönyök ép úgy mint a napi sajtó, a szokottnál behatóbban foglalkoztak.

Alig tudok példát arra, hogy valamely, megjelenésében semmi szokatlant fel nem tüntető tárlat, melynek senkisésem csinált előre hangulatot, amelyről úgyszólván senki sem tudta, hogy tulajdonképen mit is fog nyújtani, — sőt a legtöbben azt várták, hogy kész tárgyakat, főleg angol bútorokat fognak látni, — ekkora visszhangra talált s ily osztatlan tetszésben részesült volna laikusnál, szakembernél egyaránt, mint a múzeum e legutóbbi kiállítása. És arra sem emlékszem, hogy tanulságok ily könnyen belopóztak volna közönségünk lelkébe, hódítva s gondolatokat fakasztva, mint azok, amelyek a hozzánk semmi-ben sem hasonló, tőlünk nagy távolságra lakó angol nemzet kezdő művészeinek munkálkodásában rejlettek. Mennyi mindent bizonyít ez a tény!

Bizonyítja, hogy közönségünk, melyet napról-napra jobban szeretek és becsülök, a mióta ide zarándokló ezrei révén sűrűbb érintkezésben állok vele, úgy szólván szomjas a szépre s örömmel felkarolja a nyújtottakat, amennyiben van benne állandó, belső érték és hogy mindig hálás a reája fordított fáradozásokért.

Bizonyítja, hogy a közönség tájékoztatására vállalkozó sajtó tisztult ízlésű, széles látókörű munkásokkal rendelkezik, mert a napilapok ismertetései e kiállításról érdekesebbek voltak s kivétel nélkül a szegyet a fején találták. A szakközlönyök pedig számos becses dolgozattal gyarapították irodalmunkat ebből az alkalomból. Bizonyítja végül talán azt is, hogy a múzeum tisztában van feladatával s minden tőle kitelhetőt elkövet, hogy ezt a körülményt nyilvánvalóvá tegye. A tárlatot, amelyről külön jegyzéket vezettünk, 18 nap alatt 37,737 egyén nézte meg. Testületileg jöttek el a II. ker. áll. tanítónőképző, a sz. főv. iparrajziskola női osztálya, az állami felső építő-ipariskola, az áll. nő-ipariskola és az áll. felső ipariskola, ez utóbbiak két-két ízben; az újpesti áll. faipari szakiskola, a IV. ker. gróf Károlyi-utcai ipariskola, a székes-fővárosi III. ker. községi polg. leányiskola, a Műegyetem építész-növendékei és az iparművészeti iskola, amelynek tanárai, élükön Fittler Kamill igazgatóval, külön tanulmány tárgyává tették a kiállított anyagot; sőt Szerényi

József, az alatta álló összes érdekelt iskolák tanárait rendelte fel Budapestre, a tárlat tanulmányozása céljából, Szabó Károly sz. főv. tanácsos pedig körlevélben felszólította az összes főv. rajztanárokat s rajztanítókat, hogy a kiállítást tanulmányozzák. Külső siker tekintetében tehát meg lehet elégedve a múzeum. Kérdés: lesz-e és lehet-e állandó hatása e tárlatnak; hol és miben nyilvánulhat ez vagy kellene ennek nyilvánulnia?

Forduljunk feleletért magához a látott anyaghoz, nézzük, mit nyújtott volt, mi ebből az, a mit hazai talajba megfelelő eredmény reményével átültethetnénk?

Az angol nemzeti versenyre bocsájtott és megbírált anyag általában ezeket a szakmákat foglalta magában:

I. *Mintázás, antik emlékek, levelek, lapos stb. minták után* (Modelling from the Antique, from foliage, from flat examples etc.): fejek és mellszobrok; egész szobrok; domborművek szobrok után; levelek természet után; redőzetek, diszítványok, alakok lapos minták után; anatómiai tanulmányok.

II. *Emberi alakok mintázása természet után és diszítványok mintázása öntvények után* (Modelling the human figure from nature and modelling ornament from the cast): fejek, domborművi fejek és egész alakok természet után. Diszítványok öntvények után.

III. *Mintázott tervezetek* (Modelled designs): virág és három tervezet ennek felhasználásával.

IV. *Rajz antik minták után, részletek stb.* (Drawing from the Antique, details etc.): fejek, kezek és lábak, egész alakok, antik szobrokra alkalmazott redőzetek.

V. *Rajz élő minta után* (Drawing from the living model): fejek, kezek és lábak. Záros határidőn belül készítendő tanulmányok. Egész alakok.

VI. *Festés élő minták után; alakok öntvények után egy színben; anatómiai és redőzet, vázlatok* (Painting from the living model; painting the figure from the cast in monochrome; Anatomy and drapery sketches): fejek, alakok. Tanulmányok egy színben természet után. Emberi és állati alakok öntvények után egy színben. Anatómia, redőzet vázlatok.

VII. *Festés: virágok, csendélet és interieurök* (Painting from flowers, still life, and interiors): virágsoportozatok és csendéletek olajban; u. a. vízfestékben. Hangulat tanulmányok, interieurök.

VIII. *Festés: virágok háttér nélkül diszítványok öntvények után egy színben* (Painting flowers without back grounds; painting ornament in monochrome from casts).

IX. *Papirkárpitok, patronnal készült rajzok, vasrácsok* (Wall papers; stencil designs; iron gates.)

X. *Festés: diszítványok színes háttéren, könyvillusztrációk; színes nyomatok és falragaszok* (Painting ornament on coloured grounds; book illustrations; designs for coloured prints and posters).

XI. *Csipkék és hímzések* (Laces and embroidery).

XII. *Falburkolattéglák, agyagművesség, mozaik, üvegfestmények és könyvfedelekek* (Tiles, pottery, mosaics, stained glass, and book covers). A címben felsorolt osztályokon kívül e csoportban foglaltatik a következő két alosztály is: növényi tanulmányok díszítványok számára és linoleum.

XIII. *Fém munkák és történelmi stíliú díszítványok* (Metal works and historic Ornament).

XIV. *Nyomtatott szövetek, damasztok* (Printed materials, Damasks.)

XV. *Szövött függönyök, szőnyegek, belső diszítés; virág és három tervrajz; A Royal College of Art nevű intézetében készített történelmi tanulmányok* (Woven hangings, carpets; internal decorations; flower and three designs; historic studies from the Royal College of Art.)

XVI. *Építészet* (Architectur): tervezetek, felvételek, építészeti vázlatok.

XVII. *Géprajzok* (Mechanical drawings): árnyékolt és színezett rajzok, skiografia színezett munkarajzok, hajók rajzai és tervei.

Ez az anyag, amely bírálat alá került. Érdekes most már megismerkedni azon elvekkel is, amelyek a vezetők és a tanárok előtt lebegnek, akiknek természetesen az érdeke, hogy az ő meggyőződésük szerinti a legjobb eredményeket éri el, miután ekként tiszta képet nyerünk arról, hogy a tananyag milyen formában jutott kifejezésre a tanítványok munkálkodása révén, és az is sokakat érdekelt, hogy kik ezek a tanítványok.

Lehetetlen, hogy közöljem a Department of Science and Art részéről a tanárok és iskolák számára kiadott vaskos kötetre terjedő különféle utasításokat. A nemzeti verseny bíráló bizottságának jelentése elegendő támaszt nyújt nekünk, hogy betekintsünk az angol észjárásba s bizonyos konzekvenciákat levonjunk.

Az általános megjegyzésekből böngészve feltűnő, hogy mindig a művészi tökély fekszik a bírálók szívében első sorban; ezt és az átlag színvonalát hasonlítják össze szüntelen az előző évek termelésével. A részleteknél pedig a következő figyelemre méltó kritikai megjegyzéseket találjuk:

I. *CS. Természet után mintázott levelek.* „A bírálókat meglepi az a körülmény, hogy a növendékek nem fordítanak több figyelmet e hasznos munkálkodásra. *Mintázott redőzetek.* A bírálók felhívják a tanárok és tanulók figyelmét a m. é. jelentésükben tett arra a megjegyzésükre, hogy a redőzeteket több gonddal s behatóbban kellene tanulmányozni a növendék elé állított tényleges redőzet után. A jelen esetben a különféle szövetek sajátosságainak betű szerinti visszaadására kellene törekedni inkább, mint a tárgynak bármely más kezelésére.

II. *Mintázott fejek természet után.* Az a munkásság, a melyet ebben a csoportban látunk, főleg laza, gondos tanulmányon nem alapuló, vázlagszerűsége miatt nevezetes. Minthogy e munkák készítésére nézve nincs szabott határidő, azoknak igen tisztán kellene a komoly s tanulóhoz illő törekvést feltüntetni arra nézve, hogy a formákat és jellemeket kifejezésre hozzák . . . A tanulóknak nem kellene idejüket fantasztikus és épen nem kívánatos mellék dolgokra vesztegetniök. *Természet után mintázott alakok.* A nagyméretű, be nem fejezett minták nagyobb számban fordulnak elő az idén, mint az előző években. A bírálók azt tartják, hogy a növendékek nem húznak mérlegelhető hasznot az e féle munkálkodásból.

III. *Mintázott tervezetek.* Az idén bemutatott munkákban határozott tendencia nyilvánul a értelmetlen hullámos körvonalakkal való visszaélésre. Számos alakot a tervezetekben tökéletlenül tanulmányoztak a növendékek, a kiknek mindaddig, a míg azokat nem tanulmányozták sikerrel természet után, egyáltalában meg sem kellene engedni, hogy tervezeteikbe alakokat vegyenek fel . . . Tekintettel arra az előnyre, a mely felett a Royal College of Art növendékei rendelkeznek, annak folytán, hogy módjukban van a múzeumi gyűjteményekben lévő régi emlékek kitűnő kivitelét megnézni, a bírálókat meglepi, hogy munkáik oly gyakran vannak befejezettség híjjával s oly sokszor lomposak.

IV. *Egész alakok rajzai.* Úgy látszik, hogy túlságos sok fáradság fordítatik a rajzok kidolgozására s árnyékolására, anélkül, hogy gondosan tanulmányoznák az alak arányait és mozdulatait.

V. *Kezek és lábak.* A bírálók óhajtanák, vajha több iskola követné a leicester-i iskola példáját, a melynek tanítványai oly sikereket értek el ebben a tárgyban. A bírálók kivált a modort, melyet kecses volta tesz nevezetessé, dicsérik. *Egész alakok természet után.* Tekintettel arra a fontosságra, a melyet a bírálók természet után való rajzolásra helyeznek, mint a legjobb eszközre, a melylyel a művészet bármely ágában szert lehet tenni a kitünőségre, nagyon-nagyon örvendenek, hogy ily nagy számú iskola ennyi dolgozatot küldött be az ország minden részéből.

VI. *Festett fejek természet után.* Az e csoport keretében eszközölt munkálkodás még mindig elhibázott. A bibor tónusoknak sajátságos túltengése észlelhető, a mire nézve azt óhajtják a bírálók, hogy kiküszöböltessék. Az életnek és a világosságnak rendkívüli hiánya tapasztalható, kivéve a díjazottakat, ezekben a tanulmányokban. A tárgy és háttére közötti igaz viszony, ez a rendkívül fontos tekintet, úgy látszik szintén teljesen elkerülte sok tanuló figyelmét. *Festett alakok természet után.* Sajnálatos, hogy az alakok megvilágítása rendszerint nem eléggé egyszerű tanulók számára. A világosság és árnyék okos használata oly célból, hogy a tanuló kifejezhesse és megmintázhassa a formákat, főfontosságú. *Egyszínben festett alakok és állatok öntvények után.* A bírálókat nagyon meglepi, hogy minekutána gyakran ajánlották volna az egyszerű háttereket, mégis ezeknek egész sora az idén mindenféle lényegtelen dolgokkal zsúfolt. *Anatomia.* A bírálók azt vélik, hogy ezeknek a tanulmányoknak inkább élő alakok után tett tanulmányokkal, a melyek a tanulók keze ügyében vannak, kellene egyenes vonatkozásban lenniök, mint antik alakokkal. *Redőzet tanulmányok.* Majdnem valamennyi tanulmányban a redőzet, a helyett hogy kifejezésre juttatná az alakot, a melyet betakar, öncél gyanánt kezelt, tekintet nélkül arra, hogy mi van alatta.

VII. *Öntvények után egyszínben festett diszítványok.* A Royal College of Art részéről bemutatott tanulmányok mind nagyon nehéz, de igen hasznos minta után készültek; az eredetiben rejlő szellem és dekoratív jelleg azonban, sajnos, egyik munkában sem volt feltalálható.

VIII. *Papirkárpítók . . .* Az idén sokkal nagyobb a sorozata azoknak a dolgozatoknak, melyek rajz tekintetében közhelyek vagy kezelésre nézve meg nem felelők. Számos papirkárpit tervezete el nem fogadható, nem lévén sem koncepcióban sem kezelésben ezen iparág körülményeihez mért. *Patron-festés . . .* Úgy látszik, tényleg tapasztalható több irányú haladás, lévén a munkák változatosak úgy a rajzot mint a kezelést illetőleg. S ha egyfelől még mindig fennáll az a törekvés, hogy az eljárás szabta kellő határozatot átlépjék, másfelől a patron metszés törvényei mégis általában felismertettek.

X. *Falragaszok.* A feliratok egyetlen esetben sem kezelvük teljesen kielégítő módon, akár a megfelelő alak és arány szempontjából tekintsük azokat, akár pedig mint a falragasz rajzának egyik lényeges kiegészítő részét. A betűknek mindig olvashatóknak kell lenniök s jó helyen kell állniok.

XI. *Csipkék.* Jól esik látni, hogy a tanulók nem inspirálják magukat többé kereskedőházak mintáiból, mint annak előtte, és sikerrel törekednek munkáikba a más térről származó eszméket bevinni . . . mikor a formát a természetből merítették, oly stilizálást választottak, mely az anyagnak s az előállítás módjának rendesen megfelel. *Hímzés.* A tervezés ezen ágában az üdeség és találékonyság nevezetes, kivált a természet formáinak diszító művészeti visszaadásánál.

XII. *Agyagművesség.* A Royal College of Art tanítványainak tervezetein nem igen látszik meg, hogy megfelelően használták volna fel a South Kensington múzeum által nekik nyújtott előnyöket. *Üvegfestészet.* Ennek az osztálynak a munkálkodása végtelenül rosz . . . Az illető semmivel sem bizonyítja, hogy tudná, hogy mi a célszerű ebben az

anyagban. *Könyvkötések.* A tervrajzokban látható felírások sok kívánni valót hagynak hátra; a tanulók, a kik törekvéseket árulnak el ez irányban, túlgyakran esnek affektációba. Meg kellene gondolniok, hogy tisztán a nyakatekerttség még nem csinál szép betűt s betűkre jó minták léteznek. *Növény tanulmányok díszítmények számára.* A bírálók annak a szükségét szeretnék az iskolákkal tisztán megértetni, hogy határozott különbséget kell tenni az olyan természet után csinált tanulmány között, mely festői előállítás céljából s a között, mely tervezetek számára készül.

XIII. *Ötvösség, ékszerészet.* A bírálók több részletrajzot szerettek volna látni, hogy ezek révén a tervezet szerkezete kitűnjék úgy, hogy a mikor az a munkás kezébe kerül, annak ne legyen nehézsége a tervezet kivitelénél. *Történelmi stílus díszítmények.* A történelmi egymásután és folytonosság, úgyszintén a különféle korszakokból választott minták változatossága oly körülmény, melylyel általában nagyon keveset gondolnak a tanulók, mikor az e szakmába vágó tanulmányaik sorozatát összeállítják.

XIV. *Nyomatott anyagok.* A tervezetek rendszerint jól alkalmazkodnak az anyaghoz s az előállítás technikájához, de egy részük nem eléggé jól van kivive ahhoz, hogy mint munkarajznak is értéke legyen s ennél fogva jutalmat nem kaptak.

XV. *Szövött függönyök, kárpitok stb.* A bírálók örömmel látják, hogy a tanulók, kivált a kisebb rajzokban, egyszerű motívumokat használnak és kerülnek a közönségeseket, melyek oly gyakran fordulnak elő a kereskedésben és örülnek, hogy sok esetben ugyanaz tervezte a rajzot, a ki el is készíti a tárgyat. *Szönyegek.* A bírálók örülnek, hogy frissebb motívumokat használnak szönyegek tervezeteinél. *Virágok és három tervrajz* (bizonyítványok elnyerhetése céljából végzett pályamunkák). A növényeknek különféle tárgyakhoz való alkalmazásánál nyilvánvaló a törekvés, hogy egyuttal megőriztessék a virágok színe s a növény szerkezete. Ezekben a gyakorlatokban komoly kísérletek történtek arra nézve, hogy a tervezetek annak az anyagnak a követelményeihez alkalmazkodjanak, a melyekre gondolják, de lehetne még több gondot fordítani ebben az irányban.

Mi oknál fogva osztottak ki jutalmakat? Ez is olyan kérdés, melynek kiváló fontosságot tulajdonítok, mert ezek az indokolások érdekesen egészítik ki s magyarázzák meg az iskolai tevékenységet s mélyebb pillantást engednek a rendszerbe s azokba az elvekbe, melyeket követnek vagy követendőnek tartanak a művészeti oktatásnál Angliában. Mivel azonban a bíráló bizottság közzétett e megjegyzései csak az illető munkával szemben, a melyről szó van, élvezhetők igazán, főleg az itt képből ábrázolt rajzokhoz fűzöttetek fogom ismételni.

Arany-érmeket ítéltek oda . . . » mint kiknek mintázási módja a többi növendékek figyelmébe ajánlható az abban nyilvánuló komoly tanulmány, minden fortély hiánya s lelkiismeretessége végett (70. l. sz.) . . . » a Discobolos egy finom rajzáért, mely keresetlen s férfias kezelése miatt nevezetes . . . » erőteljes s jó megfigyelésre valló két rajzáért, melyeknek kecses a modellirozása (73. l. 1. sz.) . . . » kecses s határozottan eredeti tervezeteért (74. l.) . . . » munkáinak mindvégig tapasztalható egyformán kitűnő voltaért. Tervezetei az koncepció változatosságáról s a fehér és fekete hatása iránt való helyes érzékről tanuskodnak (76. és. 77. l.) . . . » a tervek egy sorozatáért, mely nagy terjedelmű anyagot ölel fel. E sorozat nem épen eredetisége miatt nevezetes, de nagy tehetséggel rajzolt s gyakorlati arravalósága ki van mutatva a tervekhez csatolt, kivitt minták segítségével (80–82. l.) . . . » tervezetért, mely nehézségeket okozó elemeknek sikerült kombinációja, hatása a tömegek kezelését tekintve s szellemét illetőleg jól alkalmazkodik a nyomtatott bársonyhoz (88. l. 2. sz.)

Ehhez hasonlóak azok az indokolások, melyekkel a bírálók az ezüst-érmek kiadását kísérik; csak a kritikai megjegyzések erősebbek. Egyet-kettőt ezekből is idézek . . .

arany érmet kapott volna, ha összes vázlatai a legjobb vázlatának színvonalát elérték volna . . . egyszerű kezelésért s kitűnő megmintázásért . . . rajzának s színeinek igaz voltaért s a virág növéseinek sajátosságai iránt mutatkozó helyes érzekeért . . . a bírálók helyeslik a kompozíció vezérlő vonalainak egyszerűségét. A pilaszterek megfelelően kezeltek, anélkül, hogy túl közlőrl követnék az elcsépelet formákat . . . a lehető legegyszerűbb tervezetek egyrésze nagyon ajánlatos, a miért is ezüst-érmet kapott.

Végül azt, hogy mennyire szigorúak a bírálók a jutalmak megítélésében s mekkora becsben kívánják tartatni az arany-érmet, mi sem jellemzi jobban, mint az utolsónak ide igtatott idézet: Ezüst-érmet ítéltek meg . . . „rajzaikért, a melyekben a munka mindenestül csodálatos. Nehéz elképzelni, hogy tanuló munkája a kitűnőség magasabb fokára legyen emelhető ebben a csoportban.“ Ehhez azt jegyzem meg: nehéz elképzelni a tökély mekkora fokát kell a tanulóknak elérnie, hogy a jury érdemesnek találja a legmagasabb kitüntetésre!

De meg is látszott a kellően alkalmazott szigor eredménye, mert úgy gondolom, hogy az, a mi minden látogatót lelelőszőr megragadott az itt kiállított dolgozatok megtekintésénél, az a munkák rendkívüli magas művészi színvonala volt s előállításuk tökéletessége. Emlékezzünk csak vissza a 70. lapon rajzban bemutatott gyönyörű női alakra s az 87. lapon található 1. sz. tervezetre nyomtatott muszlinhez, mely utóbbit egy 19 éves fiatal ember készített.

Nem vagyok barátja a változtatás nélkül átplántált külföldi intézményeknek; máris bőviben vagyunk ezeknek s akárhova tekintünk, majdnem minden téren találkoznak efféle idegen jövevényekkel, melyeknek nemzetünk eszejárásához a legtöbb esetben semmi közük; rendesen azonban homlokegyenest ellenkeznek mindazzal, a mi a magyarnak sajátosságát képezi. Hanem azért a jelen esetben nem volna kifogásom az ellen, ha ott a hol az iparművészet fejlesztéséről van szó, meghonosítanók az „Angol rendszert“ úgy, ahogy én azt látom s a minőnek én azt tapasztalásból ismerem.

Abból, a mit az előző lapokon elmondtam, s a mit egyébként sokan tudnak, az világlik ki, hogy a „rendszer“ legelső törekvése a rajzitanításnak, mint a művészet alapkövének és tengelyének lehető terjesztése. Erre a vall a „Directory with regulations for establishing & conducting Science and Art schools and classes“ című s utasításokat tartalmazó hivatalos kiadvány e rendelkezése. „Ehhez a vizsgálóhoz (rendes évvégi vizsgák) mindenki — „All persons“ — a ki jelentkezik s nemcsak, a ki az iskolát vagy osztályt látogatja, oda bocsájtandó.“

Ennek a rendelkezésnek méltó kiegészítése az a másik intézkedés, melynek értelmében minden rajzitanítónak joga van tanítványainak a munkáit a központba küldeni s kérni, hogy az elért eredményekhez képest külön megjutalmaztassanak. E jutalom lehet 2 shilling, de lehet 2 font sterling is. Az angol kormány az 1897/8. évben 304.781 fontot, azaz három és fél milliónál többet költött segélyekre a rajzitanításra s egyéb ezzel összefüggő célokra.

A nemzeti verseny szintén nyitva áll Anglia valamennyi iskoláinak növendéke számára. Mindössze csak azt kívánják, hogy a pályamunka az iskolában magában készült legyen, képesített tanárok felügyelete alatt. Egy további megszorítás áll fenn a díjak tekintetében, a mennyiben ilyeneket nem kaphatnak, a kik előzőleg nyertek érmekeket, tanárok s a Royal College (tanárképző) tagjai. Ez utóbbiak számára tiszteletdíjak vannak fentartva.

A második elv, mely végig vonul az angol tanítás módján s a kiállított anyagon is szembeszökő volt, a pontos, lelkiismeretes, becsületes, mindenféle szemfényvesztést, fortélyt s álgénialitást kárhóztató munkálkodásra való szoktatás. Mély életbölcösségre valló elv, mely már akkor is biztosított fölényt és kelendőséget az angol ipari készítményeknek, mikor még az volt a hírók, hogy ízléstelenek. Kivált ott fontos ez a módszer a rajz-

oktatásnál, a hol sok a több-kevesebb tehetséggel megáldott ember, mint nálunk, a hol tehát a természet adományából fakadó erő érzete könnyen elragadja a kezdőt, a ki — hány-szor esik ez meg hazánkban! — gyönyörű ígérettel kezdi pályafutását, s azt ezzel igen sokszor be is fejezi, mert — nem tanult eleget s elég alaposan. „All in good time“, mondja az angol; mindent a maga idejében. Kezdetben nemcsak a szemét s a kezét kell iskoláznia, de a lelket is, hadd tanulja meg az ifjú, hogy feladatát csak akkor tekintheti teljesen megoldottnak, ha ahhoz összes jóakarátát és tehetségét felhasználta. Majd bekövetkezik az ideje annak, hogy szabadjára bocsájtják, sőt a mikor mindenek felett azt kívánják tőle, hogy csakis a saját lábán járjon, legyen önálló s ne forduljon máshoz a maga boldogulása végett, miután ennek forrása a saját ereje. S ez ismét egy további pontja a „rendszernek“, melynek nagy hasznát vehetnők mi is; sőt talán a legnevezetesebbek egyike, mert vissza vezetne bennünket nemzeti sajátosságainkhoz s velünk született ízlésünk soha eléggé nem támogatható kultuszához.

Feltárta a kiállított anyag a történelmi mult iránti tiszteletet s azt, hogy a régi kor műemlékeinek tanulmánya mennyire össze van forrasztva az oktatással. A bírálók is nem egyszer utalják a növendékeket, e lélek és ízlés nemesítő foglalkozásra; de úgy látszik főleg csak akkor, a mikor önállóan kezdenek tervezgetni, a mikor egyéniségük bizonyos mértékig már megülledett, mikor eléggé műveltek, hogy megértsék a szépségek lényegét s azt ne a külsőségekben keressék „wie er sich rauspert und wie er spukt“; szóval mikor haszonnal másolgathatnak, egyéni ízlésük lényegesebb befolyásoltatása nélkül.

Egy bizonyos pontig elérve, a folytonos szigorú megfigyelés s a láttottak igaz visszaadása által megedzett, s immár gondolatok megtestesítésére is előkészített tanítványtól új, eredeti alkotásokat kívánnak; ezeket emelik ki, ezeket dicsérik s jutalmazzák. Ez is a tervszerű „training“-hez tartozik. Vezetésméje az a törekvés, hogy az angol művészi géniusznak erőt kölcsönözzön a békes hódításhoz, kiváló helyet biztosítson neki idővel a nemzetközi versenyben, s ezzel anyagi boldogulást is. A forrását ennek pedig a természetben keresik, a melyhez folyton folyvást elvezetik a tanuló, megfelelő feladatok révén: tanulmányokat kell készítenie növények és állatok után „in preparation for ornament“ a mint mondják; azaz vázlatokat, a melyekben csak a jellemző részeket rögzítik meg, azokat, a melyek alkalmasoknak látszanak, hogy belőlök diszítványok fejlesztessenek. Ennek talán legügyesebb módja a hármás feladat rendszere. A tanítványnak ugyanis egy virágot jelölnek meg, s három előre megadott, határolt különféle alakú felületet, a melyekbe neki tetszés szerinti három tárgyat kell terveznie az illető virágból stilizált diszítványok felhasználásával. Ilyen feladatokat tüntetnek fel a 90. és a 91–94. lapokon látható rajzok. Ezt az eljárást a legegészségesebb szellemi tornagyakorlatok egyikének tartom, mert a tanuló nemcsak a közvetlen stilizálásban sajátít el könnyedséget, de annak folytán, hogy fantáziája előre meghatározott korlátokon belül kényszerült mozogni, elő van készítve az életben számtalanszor előforduló esetekre. Például, midőn szobának, lépcsőnek, bútordaraboknak stb. meg nem változtatható felületeit kell egy bizonyos szelvényben, a megrendelő ízléséhez képest, művészi módon megoldani, mely esetben a megrendelő a bíráló bizottság, ízlése a virág, a három felület pedig a diszítendő dolog.

Itt egy rövid kitérést szeretnék közbeszúrni. Talán nem tévedek, ha azt állítom, hogy az angol stílus keletkezésének s egészséges fejlődésének a titka ekként határozható meg néhány szóban: az önálló egyén, a ki tanulmányozta a régi műemlékeket s a természetből merítvén inspirációját, újat keres.

A XIX. század művészete elérkezett a legújabb változathoz, a melyet jobb jelző hiányában az új művészetnek „l'art nouveau“ neveztünk el. Két válfaja van: az angol s egy másik, a melyet talán belga-németnek mondhatunk. Az utóbbi keresett, akarattal, öntudatosan csinált, az újabb s máris szisztemát dolgozott ki a maga számára, a mi ter-

mészetes, nem lévén megszületett eredmény, hanem máról hónapra megfogamzott elhatározás gyümölcse. Kivált a németekről áll ez, a kik tegnap még nyakig usztak a „régiben“, egyre-másra készítvén a német renaissance, stb. stílusban „érett“ „empfinden“, tárgyakat, másnapra reá, látván, hogy az esztetikai világnézetben változás állott be, őket a szomszédok megelőzik, s felismerve a helyzetet, a velük született gyakorlati ösztönnel, rövidesen birtokba vették a mások szellemi tőkét s azt most sietve s lehetőleg úgy aknázzák ki, hogy legelől legyenek: köznyelven szólva, túllicitálják a többieket. Innét a túlzás, melylyel lépten-nyomon találkozunk a német művészeti produkcióban. Ennek egyébiránt történelmi alapja nem lévén, kellett, hogy magának mihez tarthatás végett bizonyos szabályokat alkosson, hogy kiki képes legyen az új szellem követelte úton haladni. Ezért lehet a német és belga munkákat is, a mennyiben t. i. eredetiek, azonnal megkülönböztetni az angolokétól. Franciaország még nincsen tisztában magával: keres. Nehezen tud kibontakozni a nemzeti stílusok hagyományából s keresi, — nagyon okosan és helyesen — miként lehetne új formában is franciának megmaradnia.

Angliában 1835-ben küldték ki az első bizottságot a végből, hogy tanulmányozza, mik volnának a legjobb eszközök, a művészet ismeretének s a rajz principiumainak terjesztésére az ország, de kivált annak kézművességgel foglalkozó lakossága között, s 1836-ban szavaztak meg legelőször 1,500 fontot (18,000 frt) egy múzeummal és felolvasásokkal kapcsolatos rajziskola (Normal School of Design) számára. Az akkor megállapított oktatási rendszer azóta bizonyára sokat változott; mindamellett kétségtelen, hogy az, a mit ma látunk olybá vehető, mint a hatvan év előtt megindított s attól fogva öntudatosan s következetesen folytatott munkásság eredménye. Van-e ország, mely ily multtal dicsekedhetik a művészeti oktatás mezején s kell-e csodálnunk, ha ma az angolok megelőznek mindenkit a művészi ipar terén? Az, a mit modern angol stílusnak kereszteltünk el, egyszerűen a század disztó stílusának egyelőre legtökéletesebb kifejezése; már csak azért is, mert az egyetlen, mely a logika örök törvényei szerint jött létre. Az angolok művészeti ipara a mult századnak, illetőleg a jelen század első évtizedeinek hagyományaihoz kapcsolt, számos külső impulzust vett fel s emésztett meg, így először a kora olasz renaissanceot, majd Kelet-Ázsiát és Indiát, e mellett állandóan a természet szépségeit kutatva s feldolgozva nőtt fel, a míg végül kifejeződött azzá, a minek látjuk ma: újnak s nemzetinek. Szóval az angol stílus művészettörténeti folytonossággal bíró nyilvánulás s ez oknál fogva egészséges és életképes. De még igazság és őszinteség dolgában is különbözik az angolok munkálkodása a németekétől, mert a míg amazok csak azt reprodukálják, a mit látnak, emezek mintegy szuggerálják önmaguknak, hogy mit lássanak. Érdekes, hogy maguk az angolok határozottan tiltakoznak az ellen, mintha ők a legmodernebb irányzatnak hódolnának a művészetben. Szemük lassanként hozzá szokván a természetes, fokozatos, ugrás nélküli változások folyamatához, nem látják, mennyire másokká lettek a legutóbbi félszáz évben, míg szomszédaik, távolabb állva, jobban észreveszik az egyes fejezeteket. Stílust a szó szoros értelmében talán angolok sem találtak még meg, a mennyiben sem az építészetre nem hatottak gyökeresen átalakítólag, sem új, a modern technika vivmányait kiaknázó szerkezeti formákkal nem ajándékozták meg az emberiséget. De ez is jönni fog, akkor, a mikor az építészet nem fogja többé röstelleni a XIX. század szülte szerkezeteket, azok anyagát s nem igyekszik ezeket más ruhába bujtatni, azt vélvén, hogy ezzel lemond az emlékszerúségről. E téren még a fogalmaknak kell megváltozniok.

Cikkelyem végére hagytam a tárlat anyagának méltatását. Nem volt teljes, mert Londonban 1,814 munka képezte a Nemzeti Verseny kiállítását; nálunk pedig csak 352 darab volt látható. Elmaradt, mert nem kértem, 5 arany-, 32 ezüst-, 283 bronzéremmel és 721 könyvjutalommal kitüntetett szerző munkája. E szerint közönségünk a javában gyönyörködött. A magas művészi színvonalon felül meglepő volt a bemutatás módjában

kifejtett ügyesség; de kivált a kéz biztossága: ingadozás, kétkedés, a mit a franciák à peu-près-nek mondanak, sehol sem volt tapasztalható; a sok „körülbelül“ helyes körvonal helyett, az illető mindig az egyetlen jót választotta s érvényesítette minden kétséget kizáró módon; mindig határozott formákat adott vissza s ezeket sohasem igyekezett homályos, így is úgy is hangulatokkal pótolni. A legjellemzőbb példák egyike volt a Bechstein-féle zongorák falragasza, e tisztán ecsettel készült tervezet, mely még a zongora skurcainál sem vette igénybe az előzetes rajz nyújtotta könnyítést. Tökéletesen egyetérttek Vig Albertnek egyébként is kitűnő fejtegetéseivel, hogy t. i. a kompozíciók legkiválóbbjai a síkban tervezett csoportok, papirkárpitok és egyéb nyomtatott minták voltak; viszont a bútór-ipar s ezzel kapcsolatban az egész belső dekoráció inkább szegényes benyomást tett. A magyarázatot talán az előbbi megjegyzésem adja meg, ugyanis, hogy a szerkezeti formák új irányú művészi megoldása még a jövő feladata. Annál üdébbek s szebbek voltak a virágokból stilizált motívumok, a melyeknél nemcsak a változatosság de az éles megfigyelés, a növény sajátos növésének mindvégig szemmelkísérhető feltüntetése és a választott anyaghoz mért kidolgozása lepték meg a nézőt. A tervezeteknek e feltűnő jellemvonását illetőleg felvilágosításkép megemlíteném, hogy az angol iskolák mindenha nagy súlyt helyeztek arra, hogy a tervezetek kivihetők legyenek s ebben a versenyben nappal a gyárakban, tényleg alkalmazott, este iskolát látogató egyének munkái is lévén, eléggé természetes, hogy a pályaművek a szakavatottság bélyegét magukon viselték. A színhangulatok s a dekoratív lépték „l'échelle décorative“ is érdekelték. Az angolok előszeretettel viseltetnek a sárga szín iránt; mely levegőjüknek jellegzetes színe; kedvelik, kivált ujabban, a kéket, zöldet, és a violát, melyeknek éles volta feltűnő. Ámde erre nézve tudni kell, hogy az angolok sárgás burokon átszűrődő világossága elveszi e színek élet, nemesebb, szürkés árnyalatot kölcsönözve nekik; vagyis u. az a szín ott másképp hat, mint itt. A dekoratív méretek pedig napról-napra nagyobbakká lesznek, s e tekintetben közelednek a középkor méreteihez, melyek az adott felülethez képest szintén szertelen – már mint a mi eddigi felfogásunkhoz képest – nagyok voltak. Az egy – másfél méteres mustrájú tapéták épen nem termekhez készültek, ilyenek ritkák Angliában, hanem a mieinknél is kisebb meretű, főleg alacsonyabb szobákhoz, a melyeknek falán a mustra, tekintettel a frizre s a lambrira, esetleg csak egyszer ismétlődik. Egyáltalában nem tetszettek nekem az olajfestményű dolgozatok. Sem a szín, sem az esetkezelés nem állotta meg a kritikát.

Végezetül egy előttem végtelen becsben álló tulajdonságát élveztem a kiállításnak, a melyet azonban csak azok vehettek észre benne, a kik sokszor voltak Angliában s ott családok körében is időztek: a nemzeti vonást. Mert nemzeti volt ez a tárlat elejétől végig. Miben állott ez a nemzeti vonás? Ezernyi, sokszor meg sem fogható apróságban: a merevség egy nemében, a minő az angol ember mozdulata; a korrektségben, e szó minden értelmére gondolva; a színek, hidegségében, a minő az élet külső megjelenése Angliában és főleg a naivságban, mely az angolokat, mikor maguk között vannak, annyira megkülönbözteti a többi civilizált népektől. El sem képzelhető, lelkületük mennyire gyermekes, romlatlan, fogékony. Igazán csodálatos, hogy az a nemzet, mely zömében a leg-távolabb áll a fin-de-siècle-től, adott légyen jelleget a századvégi iparművészetnek.

Radisics Jenő.

